
RELACIONS INTERNACIONALS
1r semestre 1995-1996

Professor: R. Grasa

Objectius i presentació general

Aquesta assignatura (quatrimestral) té un doble objectiu: familiaritzar l'estudiant amb els instruments d'anàlisi propis de les Relacions Internacionals i donar-li informació sobre esdeveniments internacionals. Aquesta informació (seleccionada) ajudarà l'estudiant, d'una banda, a conèixer fets i, d'altra, a examinar aquests fets dins d'un marc analític.

El curs s'ha dividit en tres grans blocs, respectivament: "teoria i conceptes", "sistema internacional" i "societat internacional global (1945-1995)". Cadascun d'aquests blocs, al seu torn, està dividit en diverses lliçons o temes, fins a un total de 23. A més, l'apartat II, "Sistema internacional", està subdividit en dos parts, respectivament, "Els actors del sistema" i "estructura i dinàmica del sistema". Naturalment, no tots els temes o lliçons tindran un tractament idèntic (en termes d'hores de classe).

Els estudiants hauran de fer una sèrie de lectures obligatòries, indicades al programa. Les lectures, juntament amb la matèria donada a les classes, constituiran l'objecte de l'examen final.

Al final del programa s'inclou una bibliografia de curs dividida en tres apartats: a) obres relatives a les dues primeres parts (teoria i conceptes, sistema internacional); b) obres relacionades amb la tercera part, anàlisi de la societat internacional global; i c) obres de referència (diccionaris, atles, anuaris, etcètera).

PROGRAMA

PART I. TEORIA I CONCEPTES

1. Les relacions internacionals com àrea d'estudi

- 1.1. El concepte de relacions internacionals
- 1.2. La problemàtica internacional: guerra i pau
- 1.3. Origen de la disciplina: l'impacte social i intel·lectual de la I guerra mundial
- 1.4. Origen anglo-saxó de la disciplina: el marc de les ciències socials
- 1.5. Transdisciplinarietat i disciplines de partida (dret internacional, història diplomàtica)

2. La teoria internacional: les grans tradicions de pensament

- 2.1. Tradició hobbesiana: anarquia o estat de naturalesa
- 2.2. Tradició grociana: ordre o societat d'estats
- 2.3. Tradició kantiana: emancipació o comunitat mundial

3. Etapes i debats en la formulació teòrica

- 3.1. Fets i idees: les etapes en la formulació teòrica com a producte dels canvis en la societat internacional
- 3.2. Idealisme *versus* realisme: un debat entorn a valors
- 3.3. Tradicionalisme *versus* científisme: un debat entorn a mètodes
- 3.4. Globalisme *versus* realisme: un debat entorn a actors

4. Grans aproximacions a les relacions internacionals

- 4.1. Paradigmes, mapes mentals o imatges del món
- 4.2. Realisme i anàlisi de la guerra freda
- 4.3. El transnacionalisme i els problemes globals
- 4.4. L'estructuralisme i el sotsdesenvolupament

5. La societat internacional actual: definició i característiques

- 5.1. Objecte d'estudi de les relacions internacionals
- 5.2. Societat d'estats i societat transnacional
- 5.3. Anarquia *versus* ordre

5.4. Mecanismes d'ordre internacional

5.5. Fragmentació *versus* globalisme

PART II. SISTEMA INTERNACIONAL

6. El sistema internacional: instrument d'anàlisi

6.1. Definició i elements del sistema (actors, estructura, dinàmica i regles)

6.2. Ambit geogràfic: sistema obert o parcial *versus* sistema tancat o mundial

6.3. Sistema de valors: sistema homogeni *versus* sistema heterogeni

6.4. Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals

II.I ELS ACTORS DEL SISTEMA

7. El concepte d'actor internacional

7.1. Definició d'actor internacional

7.2. Tipologia (I): l'enfocament clàssic (estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals)

7.3. Tipologia (II): d'altres enfocaments

8. L'estat: el sistema d'estats

8.1. L'estat com forma d'organització política

8.2. Igualtat: sobirania i territori

8.3. El sistema europeu d'estats i la seva evolució (1648-1815)

8.4. La mundialització del sistema d'estats

9. L'estat: la lògica de la diferència

9.1. La desigualtat en el sistema d'estats: capacitat i poder internacional

9.2. Recursos tangibles de l'estat (territori, població, riqueses, exèrcit,...)

9.3. Recursos intangibles de l'estat (sistema polític, cohesió ètnico-nacional, lideratge polític, ...)

9.4. La transformació del poder internacional a finals del segle XX:
el poder "suau"

10. La jerarquia dels estats: les potències del sistema

10.1. La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici del poder internacional

10.2. Les potències diplomàtiques tradicionals

10.3. El concepte de potència internacional en l'actualitat: el control del poder estructural

10.4. El fenomen de les superpotències al món nuclear

10.5. Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional

11. Les organitzacions internacionals (I)

11.1. Definició d'organització internacional (intergovernamental)

11.1. Origen i desenvolupament del fenomen

11.3. Tipologia (i): abast geogràfic

11.4. Tipologia (ii): finalitat funcional

11.5. Estructura i mecanismes de presa de decisions

12. Les organitzacions internacionals (II): regionalisme

12.1. Organitzacions africanes

12.2. Organitzacions d'Àsia i el Pacífic

12.3. Organitzacions d'Amèrica Llatina i el Carib

12.4. Organitzacions d'Orient Mitjà

12.5. Organitzacions europees

13. Forces transnacionals

13.1. Definició i tipologia de les organitzacions no governamentals (ONGs)

13.2. Els grans àmbits d'actuació de les ONGs: drets humans, medi ambient, desenvolupament i ajut humanitari

13.3. Definició d'empresa transnacional

13.4. Impacte de les empreses transnacionals en la societat internacional

II.II ESTRUCTURA I DINAMICA DEL SISTEMA

14. L'estructura: distribució del poder

14.1. Polaritat, hegemonia i interdependència

14.2. Polaritat: sistema unipolar, bipolar i multipolar

14.3. Policentrisme *versus* polaritat

14.4. Estabilitat i canvi en el sistema

15. La dinàmica del sistema internacional: conflicte

- 15.1. La noció de conflicte
- 15.2. La violència en la societat internacional
- 15.3. Tensions, crisis i guerra
- 15.4. Trets característics dels conflictes armats (1945-1995)

16. La dinàmica del sistema internacional: cooperació

- 16.1. La noció de cooperació
- 16.2. Ambits de cooperació: polític, militar, econòmic, científico-tècnic...
- 16.3. Formes de cooperació: formal *versus* informal, bilateral *versus* multilateral, pública *versus* privada
- 16.4. L'ajut oficial per al desenvolupament
- 16.5. La noció d'integració: definició i tipologia

III. LA SOCIETAT INTERNACIONAL GLOBAL (1945-1995)

17. Introducció a la dinàmica de l'actual sistema internacional

- 17.1. L'organització universal: Nacions Unides
- 17.2. La fractura Est/Oest
- 17.3. Mundialització del sistema d'estats
- 17.4. La fractura centre/perifèria
- 17.5. Lògica global: interdependència econòmica i problemes globals

18. Nacions Unides (I)

- 18.1. Gènesi de l'organització: San Francisco
- 18.2. Finalitat multifuncional
- 18.3. Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides
- 18.4. Estructura institucional
- 18.5. Mecanismes de presa de decisions

19. Nacions Unides (II): àmbits d'actuació

19.1. Pau i seguretat internacionals

19.2. Mecanismes prevists a la Carta (capítols VI i VII)

19.3. Les operacions de manteniment de la pau (els "cascs blaus"): característiques, tipus i problemes financers

19.4. Progrés econòmic i social, desenvolupament

19.5. Drets humans

20. Definició del sistema (1945-1961)

20.1. Hegemonia en el sistema econòmic internacional: Bretton Woods

20.2. Bipolarisme diplomàtic-militar: de Jalta a la política de blocs (guerra freda, dissuasió nuclear)

20.3. L'aparició del Tercer Món: Bandung i el Moviment de Països No Alineats

21. Erosió del sistema (1962-1979)

21.1. Crisi de Bretton Woods i avanç vers el multipolarisme (el nou paper d'Alemanya i Japó)

21.2. La gestió EE.UU-URSS del sistema davant del desafiament del policentrisme (el nou paper de Xina, la distensió)

21.3. L'organització polític-econòmica de la perifèria: el Nou Ordre Econòmic Internacional

22. La transformació del sistema (1980-1989)

22.1. Globalisme i regionalismes: les dues cares de la interdependència (tecnologia, finances, comerç, producció)

22.2. L'efecte Gorbatxev i la descomposició del bloc de l'Est

22.3. La fragmentació de la perifèria (diversificació, deute, accés als mercats i dependència tecnològica)

23. La nova societat internacional: la postguerra freda

23.1. L'estructura del sistema: tendències d'un procés en curs

23.2. Les noves concepcions de la seguretat

23.3. L'individu com actor internacional: ONGs, drets humans

23.4. La perifèria com força ideològico-cultural: l'islamisme

Lectures obligatòries

- E. Barbé, *Relaciones Internacionales*, Madrid, Tecnos, 1995 [íntegro]
- M. Salomón, *Les Nacions Unides (Estudis Internacionals)*, nº 1 (nova edició), Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament/Centre Unesco de Catalunya, 1995.
- AA.VV., *Dossier de Lectures: Relacions Internacionals*, Bellaterra, 1995 [pot adquirir-se al Servei de Fotocòpies]

Classes pràctiques i sistema d'avaluació

Les pràctiques de l'assignatura (6 sessions) estaran dedicades a ocupar-se de lectures i comentaris relativs al diversos blocs del programa. Les notes de pràctiques suposaran un 20% de la nota final.

En acabar el període lectiu, hi haura un examen final, en les dates fixades per la facultat. El temari de l'examen final inclourà la totalitat del programa, les lectures i les classes pràctiques. La nota final de l'assignatura serà el resultat de combinar la nota de l'examen final (80% del total) i la de les classes pràctiques (25% del total).

Bibliografia

I. Obres de caràcter general (teoria, conceptes, actors internacionals, sistema internacional)

- ARENAL, Celestino del, *Introducción a las relaciones internacionales*, Madrid, Tecnos, 1990 (3a ed.).
- ARON, Raymon, *Paz y guerra entre las naciones* (vol. I, *Teoría y sociología*; vol. II, *Historia y praxeología*), Madrid, Alianza, 1985 [la traducció castellana l'edità originàriament Revista de Occidente l'any 1963].
- ATTINA, Fulvio, *La politica internazionale contemporanea*, Milano, Franco Angeli, 1989 (2a ed.).
- BULL, Hedley, *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*, Londres, Macmillan, 1977.
- HOLSTI, K.J, *International Politics. A Framework for Analysis*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1992 (6a ed.).
- MERLE, Marcel, *Sociologie des Relations Internationales*, París, Dallor, 1988 (4a ed.) [existeix versió castellana d'aquesta edició amb el títol de *Sociología de las relaciones internacionales*, Madrid, Alianza Edit., 1991].
- MEDINA, Manuel, *Teoría y formación de la sociedad internacional*, Madrid, Tecnos, 1983.
- MESA, Roberto, *Teoría y práctica de Relaciones Internacionales*, Madrid, Taurus, 1980 [2a edició].
- RUSSETT, Bruce/STARR, Harvey, *World Politics. The Menu for Choice*, Nova York, Freeman and Company, [3a ed.], 1989.

- TRUYOL, Antonio, *La sociedad internacional*, Madrid, Alianza, 1974 [existeixen nombroses reimpressions actualitzades].

II. Anàlisi de la societat internacional contemporània

- BARBE, Esther/GRASA, Rafael, *La Comunitat Europea i la Nova Europa*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1992.
- BRUGMANS, Henri, *La idea europea-1920-1970*, Madrid, Edit. Moneda y Crédito, 1972.
- CALVOCORESSI, Peter, *Historia política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid, Akal, 1987.
- CORM, Georges, *Le Proche-Orient éclaté. 1956-1991*, París, Gallimard, 1991.
- DIEZ DE VELASCO, Manuel, *Instituciones de Derecho Internacional* (tomo II: Organizaciones Internacionales), Madrid, Tecnos, 1986 (5a ed.).
- DUROSELLE, J.B., *Histoire Diplomatique de 1919 à nos jours*, París, Dalloz, 1985 (9a ed.) [es pot emprar la traducció catalana parcial en dos volums intitolats, respectivament, *Història Universal Contemporània 2. Les relacions internacionals de 1918 a 1945*, Barcelona, Ed. Universitàries Catalanes, 1982; *Història Universal Contemporània 3. Les relacions Internacionals: 1945-1978*, Barcelona, Ed. Univ. Catal. 1982].
- GEORGE, Susan/BENNET, *La maquinaria del hambre*, Madrid, El País/Aguilar, 1988.
- GRIMAL, H., *Historia de las descolonizaciones del siglo XX*, Madrid, Iepala, 1989.
- GUTIERREZ ESPADA, C., *El sistema institucional de las Comunidades Europeas. De los tratados constitutivos y el Acta Unica al proyecto de tratado sobre la Unión Europea*, Madrid, Tecnos, 1988.
- LUARD, Evan, *The United Nations. How it Works and What it Does*, Londres, Macmillan, 1982.
- LUNDSTADT, G., *Major Developments in International Politics. 1945-1990*, Oxford, Oxford University Press, 1991.
- MAMMARELLA, Giuseppe, *Historia de Europa contemporánea (1945-1990)*, Barcelona, Ariel, 1990.
- MARTINEZ CARRERAS, José U., *El mundo árabe e Israel*, Madrid, Istmo, 1991.
- MARTINEZ CARRERAS, José U., *Historia de la descolonización 1919-1986. Las independencias de África y Asia*, Madrid, Istmo, 1987.
- SILVA, Leelananda de, *Ayuda al desarrollo. Datos y problemas*, Madrid, IEPALA/Coordinadora de ONGs para el desarrollo, 1985.
- URWIN, Derek W., *The Community of Europe. A History of European Integration since 1945*, Londres, Longman, 1991.

- VOGELS, J.P., *Le monde depuis 1940. Un demi siècle de relations internationales*, Brussel·les, De Boeck, 1986.

III. Obres de referència (recopilacions de texts, atles, anuaris...)

- AA. VV., *L'état du monde. Annuaire économique et géopolitique mondial*, París, La Découverte, anual [existeix traducció castellana d'editorial Akal].

- BANCO MUNDIAL, *Informe sobre el Desarrollo Mundial 19--*, Washington, Banco Mundial (apareix anualment).

- CARRILLO SALCEDO, Juan Antonio (compilador), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid, Tecnos, 1982.

- CENTRO DE INVESTIGACION PARA LA PAZ (CIP), *Anuario del CIP. Conflictos y dilemas de la sociedad internacional 1994-1995*, Madrid, CIP/Icaria, 1995, anual (Es publica des de 1986. Les edicions anteriors han estat editades per Fontamara, Debate i IEPALA).

- CIDOB, *Anuario internacional CIDOB. Edición de 1995*, Barcelona, CIDOB, 1995 [es publica des de 1989, edicions que també resulta convenient emprar].

- CHALIAND, G./RAGEAU, J.P., *Atlas estratégico y geopolítico*, Madrid, Alianza, Edit., 1984 [existeix una versió actualitzada -1993- de l'original francès].

- MARENCHES, Alexandre de, *Atlas géopolitique*, París, Stock, 1988 (existeix ed. castellana d'editorial Aguilar).

- MESA, Roberto (compilador), *La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos* (2 vols), Madrid, Taurus, 1982.

- OSMANCZYK, E.J. (ed.), *Enciclopedia mundial de Relaciones Internacionales y Naciones Unidas*, México, FCE, 1976 [existeix una segona edició molt actualitzada, no traduïda, *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*, Londres, Taylors & Francis, 1990).

- PAXTON, J., *Dictionary of the European Communities*, Londres, Macmillan, 1982 (hi ha edicions posteriors).

- PLANO, Jack/OLTON, Roy, *The International Relations Dictionary*, Santa Bárbara, ABC-CLIO, 1988 (4a edició).

- PNUD, *Informe sobre el Desarrollo Humano.1995*, México, FCE.

- SIPRI, *Armament i Desarmament. Compendi del SIPRI 1990*, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament (UAB)/Associació per a les Nacions Unides, 1991.

- SIPRI, *SIPRI Yearbook 1995*, SIPRI/Oxford U.P., 1995 (es publica des de 1968).

- The Economist, *Books of Vital World Statistics. A Complete Guide to the World in Figures*, Londres, The Economist/Hutchinson, 1990.